

๓

ฟื้นความทรงจำเรื่องจำอวด Revival of Memory for Cham-uat

นิสา เมลานนท์¹

บทคัดย่อ

จำอวดเป็นการละเล่นพื้นบ้านของไทยอีกชนิดหนึ่งซึ่งเล่นมาตั้งแต่สมัยโบราณ โดยสืบเนื่องมาจาก การสวดคฤหัสถ์ หรืออาจกล่าวได้ว่าการละเล่นทั้ง 2 อย่างนี้มีความสัมพันธ์กันด้านการยืมศิลปะการเล่นของกันและกัน มาใช้ร่วมกัน จำอวดเกิดขึ้นในสมัยใด ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด เท่าที่พบหลักฐานว่ามีการเล่นจำอวด ก็คือในบทละครเรื่องอิเหนา ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย การแสดงจำอวดมี 2 ลักษณะคือ จำอวดเอกเทศ เป็นจำอวดที่จัดแสดงเป็นเรื่องสั้นๆ มุ่งตลกขบขันเป็นหลัก กับอีกลักษณะหนึ่งคือ จำอวดที่เล่นแทรกในการแสดงประเภทต่างๆหรือเล่นสลับกับการแสดงชุดอื่นๆ เช่น จำอวดแทรกในโขน ละคร ลิเก หนังใหญ่

¹รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชานาฏดุริยางคศิลป์ไทย
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

หนังตะลุง และในภาพยนตร์ เป็นต้น สำหรับในปัจจุบันเราจะรู้จักการเล่นชนิดนี้ ด้วยคำว่า “ตลก หรือ ตัวตลก” จุดมุ่งหมายหลักของการเล่นจำพวกนี้ คือหวังให้ผู้ชม ผู้ฟังสนุกสนาน โดยการ “ออกมุข” แบบต่างๆ ด้วยวาจา หรือกิริยาท่าทาง

Abstract

Cham-uat or the Thai traditional Clown is one of Thai folk entertainments which dated back to the ancient period. It has been adapted from Karn-suad-kreu-hat or Householder Chant, the recitation of the Buddhist texts performed by laymen. These two performances are mutually related for adaptation and borrowing to their own arts of performance. Despite evidences, the history of Cham-uat is still vague when its period of origination was. However, I-nao, the Play of King Rama II, is significant evidence of the existence of Cham-uat. The performance of Cham-uat can be categorized into two types, namely independent and intervening ones. The former is performed with the very short storyline aiming for amusement; the latter is performed to intervene and alternate various sets of performance such as Khon masked dance, play, musical folk drama, grand shadow play, shadow play, movie, etc. Cham-uat is known nowadays as “Talok” or “Tua-talok” (comedian). The main purpose of Cham-uat is to entertain the audiences through both verbal expressions and gestures.

(นะเฮ นะเหาะ นะหัวเราะ จำเพาะนะฮา (ลง)
 (นะฮา นะเฮ นะพุทธเสเส ส.พแพ ะนะนา (ลง)
 (นะเมตตา ประสทที่มา สีกาที่นั่ง หัวเราะให้ดังๆ ประสิทธิ์สวาโหม (ลง)
 (นะโลน นะเล่น หัวเราะร่าเริง ปาอุสอชา มหาพิสวง โอมหลง มหาหลง
 (ลง)
 (ฤฤ ฤฤ ฤฤชื่อ ให้ฤชา เฮฮาหัวเราะเรา (ลง)
 (เสก :- โอม นะโม พุท.ธายะ สท.ธ อะ อา อิ อี อุ อู เอ โอ
 เอา ฤฤ ฤฤชื่อ ให้ฤชา

(ธนิต อยู่โพธิ์, 2531 : 261)

สูตรเรียกลงนะตลกนี้ที่มีมาแต่โบราณซึ่งเหล่าจำอวดและตัวตลกต่างๆ มีความเคารพเชื่อถือ และใช้เป็นมนต์ประจำตัวอย่างแพร่หลาย โดยจะเสกพระคาถา “นะตลก” นี้ติดที่เพดานปาก และเสกทำผงแป้งผัดหน้าเชื่อว่าช่วยให้ได้ผลดีมาก ในการออกมุขตลก

จำอวดนับเป็นการละเล่นของไทยที่มีมาแต่ดั้งเดิมอีกประเภทหนึ่ง เราในฐานะคนไทยได้ซึมซับความเป็นเอกลักษณ์จากวัฒนธรรมไทย จำอวดจึงเป็นต้นตำรับของตลกไทยทุกวันนี้ จำอวดหรือตลก คือ บุคคลที่ทำหน้าที่สร้างความขบขันในการแสดงนาฏกรรมให้แก่ผู้ดูผู้ฟัง ในวงการละคร จำอวด คือตัวตลก เป็นผู้มีบทบาทสร้างความขบขัน ครั้นเครงให้แก่ผู้ดูโดยตรง มักให้มีบทบาทเป็นตัวตามพระ-นาง บางทีก็ช่วยดำเนินเรื่องไปด้วยพร้อมกับสร้างความขบขันให้เกิดขึ้น และบางครั้งก็ไม่มี ความสำคัญต่อการดำเนินเรื่องเลยก็ได้ แต่จัดให้มีจำอวดเพื่อความครื้นเครงเท่านั้น ดังนั้นจำอวดหรือตัวตลกในวงการละครจึงมี 2 ลักษณะ คือ ตัวตลกที่เป็นเพียงตัวประกอบทำความสนุกสนานกับตัวตลกที่รับบทบาทเป็นตัวสำคัญช่วยดำเนินเรื่องด้วย

คำว่า “จำอวด” เป็นคำนาม หมายถึงการแสดงเป็นหมู่โดยใช้ถ้อยคำ ท่าทาง ขว่นให้ขบขัน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542 ก : 310) ส่วนคำว่า “ตลก” เป็นคำกริยา หมายถึง ทำให้คนอื่นขบขันด้วยคำพูด หรือด้วยกิริยาท่าทาง เป็นต้น; โดยปริยายหมายความว่า แกล้งทำให้คนอื่นเข้าใจผิด เช่น เล่นตลก. ว. ขบขัน, ที่ทำให้คนอื่น

ขบขันด้วยคำพูดหรือกิริยาท่าทาง เป็นต้น เช่นหนังตลก, เรียกผู้ที่ทำให้คนอื่นขบขันว่า “ตัวตลก” เรียกเรื่องที่ทำให้คนอื่นขบขันหรือเข้าใจผิดว่าเรื่องตลก (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542 ข : 432) ต่อมา มีคำว่า “นักจี้เส้น” เป็นคำที่ใช้เรียกพวกจำอวด หรือพวกตลก อีกคำหนึ่ง และเรียกวิธีการเล่นตลกว่า “กวนมุข”

ปัจจุบันนี้เมื่อพูดถึง “จำอวด” จะมีคนรู้จักน้อยมาก แต่ถ้าบอกว่าเล่นตลกทุกคนจะเข้าใจ จึงคิดว่าน่าจะมาทบทวนความหลังของการแสดงประเภทนี้กันอีกครั้ง จำอวดหรือตัวตลกแทบจะเป็นตัวแสดงที่ขาดไม่ได้ในนาฏกรรมของชาติต่างๆ เช่น ในนาฏกรรมเรื่องสำคัญของอินเดีย จะมีตัวตลกที่ชื่อ “วิฑูษก” เป็นสหายหรือพี่เลี้ยงหรือผู้รับใช้ใกล้ชิดของตัวเอง ถ้าตัวเอกมีอารมณ์โศกเศร้า วิฑูษกจะหาเรื่องสนุกสนานมาปลอบโยน ถ้าตัวเอกรำเริงก็ล้อเลียน ถ้าตัวเอกโกรธ ก็จะหาคำสุภาษิตหรือคำคมมาเปรียบเปรย บางท่านกล่าวว่าวิฑูษก ไม่ใช่มีแต่ในเรื่องละครเท่านั้น ในราชสำนักอินเดียโบราณก็เคยมีวิฑูษกเป็นตลกหลวงประจำราชสำนักจริงๆ (ชนิต อยู่โพธิ์, 2511 : 143) หรือในสมัยมหาจักรพรรดิโมกุล มี “พีรพล” ชาวฮินดูเป็นวิฑูษกหรือวิกตวิกประจำราชสำนัก ส่วนประเทศแถบตะวันตกก็มีจำอวดหรือตัวตลก ซึ่งสืบเนื่องมาจากยุคกรีกและยุคโรมัน ที่มีชื่อเสียงมาก เช่น โคลัมบีน (Columbine) แสดงเป็นตลกสาว ปันตาลูน (Pantaloone) แสดงเป็นตลกแก่ เปียร์โรว์ (Pierrot) กับ ฮาร์เลควิน (Harlequin) แสดงเป็นตลกหนุ่ม (ชนิต อยู่โพธิ์, 2531 : 256) ตลกฝรั่งเหล่านี้มีชื่อเสียงมากจนมีกวีนำมาประพันธ์เป็นอุปรากร

ภาพที่ 1 การแสดงจำอวดแทรกกับการแสดงชนิดอื่น

ที่มาของภาพ : <http://www.ru.ac.th/36years/>

ภาพที่ 2 การแสดงจ้าววดโดยเอกเทศ

ที่มาของภาพ : <http://www.mcot.net/cfcustom.cf..%3d1650>

ส่วนจ้าววดของไทยนั้นในสมัยโบราณก็น่าจะมีแบบแผนการแสดงเช่นกัน แต่แบบแผนนั้นค่อยเลือนไปเพราะมีศิลปะการเล่นอย่างอื่นที่มีอิทธิพลเหนือกว่าเข้ามา ผสมผสาน และเมื่อพิจารณาคำว่า “จ้าววด” หรือ “ตลก” ตามแบบแผนนาฏกรรมไทย แต่โบราณ แบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ จ้าววดที่แทรกกับการแสดงชนิดอื่นๆ เช่น ตลกโขน ตลกละคร ตลกหนังใหญ่ ตลกหุ่น ตลกหนังตะลุง และจ้าววดโดยเอกเทศ เล่นเป็นคณะ คณะละ 4 คน (วิวัฒนาการมาจากการสวดคฤหัสถ์) เป็นการแสดงที่แยกออกมาจัดเป็นเรื่องสั้นๆเป็นเอกเทศมุ่งตลกขบขันเป็นหลัก เริ่มแสดงด้วยการ เล่นเบิกโรง แม่คู่ออกมาก่อน กล่าวอารัมภกถาเล็กน้อย แล้วเรียกคอสองออกมา ซักเป็นอันดับสอง ต่อจากนั้นเรียกตัวภาษาออกมาเป็นอันดับสาม ท้ายที่สุดคือตัวตลก นิยมจัดการแสดงเป็นชุดๆ(คล้ายสวดคฤหัสถ์) เช่น ชุดแขก ชุดญวน ชุดโขน ชุดละคร ฯลฯ เล่นให้ตลก จะออกลอยดกอย่างไรก็ได้ แม่คู่ออกมา “ปูพื้น” คือพูดแนะช่องให้ตลก “หยิบ” คือเล่นสอดให้เข้าเรื่อง การแสดงจ้าววดต้องอาศัย การร่วมชุด (team work) เป็นสำคัญ (จำนง ทองประเสริฐ, 2534 : 53) จากการ เล่นจ้าววดเอกเทศต่อมาก็พัฒนาเป็นละครย่อย หรือบางทีเรียกว่า ตลกหน้าฉาก ซึ่งเป็นวิวัฒนาการล่าสุดของจ้าววด

ตัวตลกมี 4 ลักษณะ คือ 1) ตัวตลกชวนชอบ (sympathetic comic character) เป็นตัวตลกฝ่ายดีแต่มีข้อบกพร่องอยู่บ้างซึ่งมักเกิดจากความหลงผิด เพราะมีนิสัยที่อ่อนแออันเป็นสาเหตุของการสร้างอารมณ์ขันให้แก่ผู้ชมไม่ว่าจะเป็นการกระทำ คำพูด เป็นการหัวเราะที่แฝงความเห็นใจ ปราศจากความรังเกียจเหยียดหยาม 2) ตัวเอกแบบตลก เป็นตัวตลกที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่างๆ ได้ มีความโดดเด่นในตัว มีสติปัญญาเฉียบแหลม และเป็นตัวตลกประเภทสมบุรณ์ที่สามารถแสดงความรู้สึกนึกคิดได้อย่างกว้างขวาง ลึกซึ้ง ขณะเดียวกันยังช่วยสะท้อนความต้องการของตัวละครด้วย 3) ตัวร้ายแบบตลก หรือตลกเลว (Comic butt or comic villian) มีลักษณะตรงกันข้ามกับตลกชวนชอบ คือ มีนิสัยไม่ดี น่ารังเกียจ เป็นตัวละครที่รองรับอารมณ์เครียดของตัวละครอื่นๆ รวมทั้งผู้ชมด้วย และต้องถูกตัวละครอื่นกลั่นแกล้ง หรือถูกหัวเราะเยาะด้วยความเกลียดชัง เพราะเป็นคนชั่วโดยนิตย ไม่ใช่ออกนอกให้ทำความชั่ว (Elemer M. Blistein, 1964 : 36) ที่น่าดำหนิอย่างยิ่ง คือกระทำความผิดแล้วไม่สำนึกว่าสิ่งนั้นผิด 4) ตัวตลกเสริม เป็นตัวตลกที่รับบทบาทของตัวประกอบและขณะเดียวกันก็ช่วยเสริมบทตลกให้แก่เรื่องหรืออาจจะช่วยสร้างอารมณ์ขันเพียงอย่างเดียวไม่ได้ช่วยในการดำเนินเรื่องก็ได้

เรื่องราวที่นิยมนำมาออกมุขตลก น่าจะมาจากสาเหตุหลัก 2 ด้าน คือการดูหมิ่นและความเห็นใจ ที่จะนำมาซึ่งเสียงหัวเราะ โดยสร้างจากสถานการณ์นาฏกรรมดังต่อไปนี้

ความไม่คาดคิด	:	เป็นการแสดงที่ตัวละครมิได้เตรียมตัวไว้เพื่อรับกับสถานการณ์นั้นๆ
ความรุนแรง	:	เป็นการแสดงความก้าวร้าวด้วยกิริยาหรือวาจา
ความต่ำทราม	:	เป็นการแสดงให้เห็นลักษณะทางสติปัญญาหรือจริยธรรม
ความกลัว	:	เป็นการแสดงออกของสภาพจิตใจด้วยวาจาหรือกิริยา
ความตื่นเต็น	:	เป็นการแสดงออกของสภาพจิตใจด้วยวาจาหรือกิริยา
ความเข้าใจผิด	:	เป็นการแสดงออกของสภาพจิตใจด้วยวาจาหรือกิริยา

- การเสียน้ำ : เป็นการตกจากระดับที่ตัวละครคิดว่าตนจะต้องรักษาไว้
- การเสแสร้ง : เป็นการกระทำทางกาย หรือทางวาจาของตัวละคร
- ความคับใจ : เป็นการที่ตัวละครหาทางแก้ปัญหาไม่ได้
- ความบกพร่องทางกาย : เป็นลักษณะของตัวละครที่อาจมีรูปร่างพิการ น่าเกลียด หรือแก่ชรา
- ความบกพร่องในนิสัย : เป็นลักษณะของตัวละครที่มีจุดอ่อน เช่น ความขลาด การโอ้อวด และการหึงหวง เป็นต้น
- เรื่องเพศ : เป็นแรงกระตุ้นของตัวละคร

จากสถานการณ์นำภูมรดมดังกล่าวจำอวดจะมีวิธีแสดงมุขตลกที่เกี่ยวกับเรื่องราวหรือพฤติกรรมดังนี้

- การไล่เสียง : เป็นการซักถามหรือซักฟอกตัวละครอื่นเพื่อให้ทราบความจริง
- การตบตี : เป็นการแสดงเจตนาร้ายต่อตัวละครอื่นด้วยการกระทำทางกายทั้งที่ใช้อาวุธและมือเปล่า
- การด่าว่า : เป็นการใช้วาจารุนแรงและเปิดเผย แสดงออกซึ่งความโกรธโดยมีเจตนามุ่งร้ายต่อตัวละครอื่น
- การขู่เชิญ : เป็นการแสดงกิริยาที่บ่งบอกถึงเจตนาที่จะทำร้ายร่างกายของตัวละครอื่น
- การพูดขู่ : เป็นการกล่าววาจาที่บ่งบอกถึงเจตนาที่จะทำร้ายตัวละครอื่น
- การลวง : เป็นการพูดเพื่อให้ตัวละครอื่นเข้าใจผิด หรือเกิดความสงสัยในเจตนาของ ผู้พูด
- การวิงวอน : เป็นการกล่าววาจาเพื่อขอร้องตัวละครอื่นอย่างเกินสมควร
- การขอโทษ : เป็นการกล่าววาจารับผิดชอบชัดเจน

- การเสียดสี : เป็นการใช้วาจาเพื่อให้ตัวละครอื่นโกรธ เจ็บใจ หรือ
ละอายใจ แต่ไม่ใช่เป็นการกล่าวอย่างตรงไปตรงมา
โดยที่ผู้พูดจะมีเจตนาหรือไม่ก็ตาม
- การแก้ตัว : เป็นการกล่าววาจาจากกลั่นแกล้งความผิดหรือให้ตนพ้นผิด
- การโอ้อวด : เป็นการกล่าววาจาให้ตัวละครอื่นเข้าใจว่า ผู้พูดมี
ความสามารถในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเกินกว่าความเป็นจริง
- การขู่เหย : เป็นการกล่าววาจาล้อเลียนตัวละครอื่นโดยไม่มีเจตนาร้าย
- การพรั่นเพ้อ : เป็นการกล่าววาจาแสดงความวิตก ความน้อยใจ ฯลฯ
เกินสมควร
- ท่าทาง : เป็นกิริยาอาการของตัวละครที่พยายามสร้างความ
น่าสนใจให้แก่ผู้ชม

ตัวอย่างมุขตลกของจำเริญ-ละคร

เรื่องรามเกียรติ์ ตอนนางลอย เป็นตลกสรีระ โดยให้ผู้เล่นเป็นนางเบญกาย
ตัวโตๆ ส่วนหนุมานตัวเล็กๆ มีการพากย์ล้อเล่น ในตอนท้ายนางเบญกายเป็นฝ่าย
จับหนุมาน ไม่ใช่หนุมานจับเบญกาย (ตามท้องเรื่อง)

ในละครเรื่องไกรทอง นิยมนำตอนแต่งตัวมาเล่นจำเริญ เช่น ในการนุ่งผ้า
โจงกระเบนคนแต่งกาย จะม้วนชายกระเบนไปพลงคูดไปพลงจนผ้ารัดตัวแน่น
หรือออกมุขโดยใช้แป้งผัดหน้าโปะลงไปบนหน้าให้ดูตลกหรือใช้มุขบอกรบอกรู้ๆ
หลายๆครั้ง ดันเสียงต้องรับตอบว่าได้ยินแล้ว แต่ลูกคู่ก็จะร้องรับเพียงเที่ยวเดียว
ต่อมามีชุดที่เล่นเพิ่มเติมขึ้น เช่น ชุดฝึกทหารใหม่ ชุดต๋อกลอน ชุดส่งวิทยุ ชุดสั่ง
อาหารจีน ชุดดนตรีป๊าก เป็นต้น

ตัวอย่างจำเริญโดยเอกเทศ

- บัญญัติ : พวกเราโชคดีใหญ่แล้วมีเจ้าหญิงองค์หนึ่ง เสด็จเยือนมาจากเวียงจันทน์
- ทองฮะ : ฮะ ! เวียงจันทน์แตกแล้ว
- บัญญัติ : แบบนี้ เดี๋ยวเลยชวนองค์หญิงมาพบเสียเลย ขอเชิญองค์หญิงพระเจ้าค่ะ
กระหม่อม

รู้สึกดีใจที่องค์หญิงเสด็จมาเป็นเกียรติกับทหารทางกรุงเทพ พระเจ้าค่ะ

ชูศรี : (หัวเราะ).....อิ อิ อิ

บุญญิต : องค์หญิงใช้ปรีศนาว่าเดินทางมาด้วยม้า

ท้วม : องค์หญิงมาเพื่อประสงค์อันใดพระเจ้าค่ะ

ชูศรี : เธอถามเราจริงๆ หรือว่าแกล้งถามไถ่ถ้อย

ท้วม : อะไรงค์หญิงมาด่าเราว่าไถ่ถ้อยนี่นะ

บุญญิต : องค์หญิงตรัสว่าไถ่ถ้อยรี โอ้ คุณรีบไปซื้อล็อตเตอรี่ปีใหม่เถอะ ถูกจริงๆ
ผมอยู่กับองค์หญิงมานานไม่เคยตรัสอย่างนี้เลย

ท้วม : เรียกผมว่าไถ่ถ้อยนะ

บุญญิต : คุณต้องเข้าใจเสียก่อน “ไถ่” เขาหมายถึงพี่ “ถ้อย” หมายถึงเสด็จ
“ไถ่ถ้อย” หมายถึงเสด็จพี่

ท้วม : กระหม่อมขอประทานอภัยองค์หญิงด้วยพระเจ้าค่ะ

ชูศรี : ไม่เป็นไรหรือให้เราให้พระอภัยมณี

ตัวอย่างการสัมภาษณ์ประวัติบุคคลที่สามารถออกจำเริญเรียกเสียงหัวเราะได้

เอนก : ครูเกิดที่ไหน สมัยไหน พ่อกับแม่ของครูชื่ออะไร ลูกเมียชื่ออะไร

ประสิทธิ์ : ผมเกิด สวนพลู ตลาดพลู

ทองแถม : อ้อ... เกิดในท้องร้อง เลยหรือ

ประสิทธิ์ : ก็มีคุณคนเดียวเท่านั้นแหละที่เกิดในท้องร้อง

ก๊กเฮง : เขาเกิดที่บ้านซีแล้วกัน

ประสิทธิ์ : พี่สาวใหญ่ พี่บุญธรรม เป็นคนแรก

ก๊กเฮง : พ่อกะแม่ บอกเขาสี พ่อชื่ออะไร แม่ชื่ออะไร

ประสิทธิ์ : พ่อกะแม่เป็นชาวสวน

ก๊กเฮง : พ่อชื่อทอง แม่ชื่อนวล

ประสิทธิ์ : ใช่เขาแล้ว ถูก เวลานี้ยังเขียนสลักชื่อไว้นะ พ่อนะทอง วงศ์รักไทย
แม่เน่สินวล วงศ์รักไทย สลักชื่อไว้คู่กันเลยนะ

ก๊กเฮง : อยู่ที่ไหนล่ะ

- ประสิทธิ์ : ที่ส่วงจู้ย้งละ ทีนี้พี่สาวใหญ่ เจ้บุญธรรม คนที่ 1 แล้วก็ พี่ออด พี่ปอง พิศาล (เป็นตำรวจ) บุญชอบ ทองฮะ เจ้หู้ เจ้แดง เจ้ไหน เรียงตามลำดับ
- ก๊กเฮง : โอ้อโฮ ลูกเยอะจัง เออ คุณประสิทธิ์ครับ แล้วคุณแม่ไม่รำชุด บ้างรี
- ประสิทธิ์ : ไม่ทันถามเหมือนกัน ไม่ได้ถาม เฮ้อ เลยลืมเลย ขึ้นต้นใหม่มา เจ้บุญธรรม พี่ออด พี่ปอง พิศาล บุญชอบ ทองฮะ เจ้หู้ เจ้แดง เจ้ไหน อ้าวเฮ้ย แล้วข้าเป็นคนที่เท่าไรวะ
- ทองแถม : จะไปรู้ เอะ เออ ที่ว่ามานะพ่อเดียวกันเระ
- ประสิทธิ์ : เอ๊ะ...ปากรีนี่นะ
- ก๊กเฮง : ถามแม่เดียวกันยังพอไปได้ แต่ถามพ่อเดียวกันซักจะยังงៃ แหม...เดี๋ยวก๊อกระเซนี้ คิดมาก เรานะปากเสีย
- ประสิทธิ์ : พ่อเดียวกัน คนที่ 10 ประสิทธิ์ วงศ์รักไทย คนที่ 11 สมพงษ์ วงศ์รักไทย คนที่ 12 แท้งไป คนที่ 13 เฉลย และคนที่ 14 ประจวบ รวมแล้ว 14 คน เดียวนี้ก็ล้มหายตายจากกันไปบ้างแล้ว พี่สะกี้เสียแล้ว
- ก๊กเฮง : ใครเสียนะ
- ประสิทธิ์ : ทองฮะเง
- ก๊กเฮง : เสียแล้วทำไมไม่เอาไปแก้ละ
- ประสิทธิ์ : ไม่ใช่นาฬิกา

(อนก นาวิกมูล , 2532)

นักแสดงจำอาวบรมครูที่บรรดาตัวตลกทั้งหลายทุกวันนี้ยึดเป็นแบบอย่าง จัดได้ว่าท่านเป็นตลก 4 แผ่นดิน อันได้แก่ “ครูสุคนธ์ คิ้วเหลี่ยม หรือคุณสุคนธ์ แก้วอำไพ” ท่านเริ่มแสดงตลกกับคณะละครเร่เป็นตลกตามพระ-นางโดยเลียนแบบ ลีลาตลกของชาลี แชนปลิ้น จนมีชื่อเสียงโด่งดังผู้ชมละครยุคนั้นให้ฉายาท่านว่าเป็นชาลี แชนปลิ้น ของเมืองไทย ด้วยเหตุนี้ครูสุคนธ์ จึงได้สร้างเอกลักษณ์ของตนโดยการ ใส่หนวดและเขียนคิ้วเหมือนชาลี แล้วใช้ชื่อในการแสดงว่า “สุคนธ์ คิ้วเหลี่ยม”

ท่านแสดงตลกอยู่ในวงการบันเทิงมานานกว่า 60 ปี และบ้านปลายของชีวิตท่าน ได้อุปสมบท จนมรณภาพ เมื่ออายุ 81 ปี นอกจากครุสุคนธ์ก็หัวเลี่ยมแล้ว ยังมีจำอวดรุ่นเก่าอีกหลายท่านที่ร่วมแสดงกับครุสุคนธ์ เป็นต้นว่า

“นายประสิทธิ์ วงศ์รักไทย” เป็นตลก 4 แผ่นดินอีกคนหนึ่ง (รัชกาลที่ 6 - 9) เกิด พ.ศ. 2466 เป็นชาวกรุงเทพฯ มีพี่น้องทั้งหมด 14 คน จบการศึกษาที่โรงเรียนบ้านสมเด็จพระเจ้าพระยา เริ่มทำงานโดยรับราชการเป็นช่างกรรมอุทธารเรือ เข้าสู่วงการแสดงคณะละครไทยเสรี ร่วมกับทองสะ วงศ์รักไทย (พี่ชาย) และลื้อต๊อก ต่อมาได้รับการสนับสนุนจากพี่ชายไปพร้อมกับเสนห์ โกมารชุน ซึ่งขณะนั้น ที่ตลาดพลูจะมีจำอวดที่เป็นที่รู้จักกันอยู่ มี 3 คู่ คือ คู่ที่ 1 ทองสะ วงศ์รักไทย กับลื้อต๊อก คู่ที่ 2 ประสิทธิ์ วงศ์รักไทย กับ เสนห์ โกมารชุน คู่ที่ 3 สมพงษ์ วงศ์รักไทย กับ ทองแป๊ะ สินจารุ (ประสาน สินจารุ) จากจำอวดก็หันมาเล่นละครสั้น ผู้ร่วมแสดงในรุ่นนั้นมี นายทองแถม เขียวแสงใส ประหยัด คำเรียบร้อย นายเทียนเจ บังขุม บังสุข ต่อจากนั้นเปลี่ยนมาเล่นลิเก 13 ปี แล้วไปร่วมเล่นกับวงดนตรีลูกทุ่ง และยังคงเป็นวิทยากรอาสาสมัครลูกเสือแห่งชาติ

“นายทองแถม เขียวแสงใส” เป็นคนบางกอกน้อย พ่อรับราชการเป็นตำรวจ แล้วย้ายไปทำงานรถไฟ หลังจากที่นายทองแถมเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาที่ 6 ได้เข้าเรียนต่อที่วิศวกรรมรถไฟตามอย่างพ่อ ทำงานหวัลดจักร ทำหน้าที่คอยส่งฟืนให้มือหนึ่ง ได้รับฉายาว่า “รูปหล่อมิกาโด” (มิกาโด เป็นชื่อรถจักร) ต่อมาซื้ออาชีพศิลปินจำอวด จนมีชื่อเสียง จึงได้ลาออกจากราชการ แล้วเข้าไปทำงานที่กองดุริยางค์ ได้ไปดูการแสดงจำอวดของ นายทึ่ง มาพมวงคล เกิดติดใจอยากเล่นจำอวดให้เก่งบ้าง ประกอบกับมีลุงเป็นจำอวดมืออาชีพ นั่นคือ เจริญ บุญยกกลิน ลุงคอยสนับสนุน จนในที่สุดก็ตั้งคณะจำอวดของตนเองได้

“ก๊กเฮง หรือ นายเฉลิมศักดิ์ พุกกะนະสูต” เกิดในคงจำอวด คือ ตรอกตึกดิน หรือ ถนนดินสอ กรุงเทพฯ พ่อทำงานไปรษณีย์ รับราชการจนได้ตำแหน่งขุนรัฐศัพท์ ในวัยเด็กก๊กเฮง เป็นเด็กซื่อๆมาก เริ่มเข้าสู่วงการแสดงเมื่ออายุ 11 ปี โดยครูล้วน ควันธรรม เป็นผู้ชักชวนให้ร่วมร้องเพลง ที่วังสราญรมย์ ในงานฤดูหนาว เพลงที่ขับร้องเป็นเพลงโฆษณา เมื่อเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ก็เข้าทำงานไปรษณีย์ที่

วัดเลียบ ต่อมาเพื่อนชวนให้ไปเล่นจำอวดที่ลพบุรี ตอนนั้นใช้ชื่อว่า เฉลิม หนวดฉลุ (เลียนแบบจำรูญ หนวดจิม จำอวดรุ่นพี่) ได้แสดงจำอวดประชันกับลิเกหอมหวาน 3 คีน ปรากฏว่าสามารถแสดงชนะลิเกได้ เมื่อรู้ว่าชอบเป็นศิลปินมากกว่ารับราชการ จึงได้ลาออกจากงานไปปรณิย์มาเล่นลิเกวิทยุ กับ คณะสนธิ เกษรณัง ซึ่งประกอบด้วย กักเฮง ตาล กั้วเพชร ทองใบ รุ่งเรือง และสะอึง ธรรมากร

ศิลปินจำอวดรุ่นเก่า ที่ยังไม่ได้กล่าวถึง เช่น นายเฉลิม บุญเกียรติ (แจ้ว ดอกจิก), นายไสว ประเสริฐ (จิว ดอกจอก), นายบุญล้อม สุขอสิกร, นายเริ่ม กิจรอบรู้, นายพื่อน คุมเดช, นายอบ บุญติดนายตุ้ย ชำนาญประดิษฐ์, นายทองถม ปากลำโพง, นายพล ขาตะเกียบ, นางชูศรี มีสมมณต์, ล้อต๊อก, นางศรีสละ ทองธารา และนายดอกดิน กัญญามาลย์ เป็นต้น

ปัจจุบันนี้ การเล่นจำอวดหรือเล่นตลกที่ใช้มุขตลกแบบเก่าๆ ก็ค่อยๆ เลือนหายไป มุขที่นิยมเล่นกันมักเป็นการตลกอุปรางหรือตลกสรีระ ตลกท่าทางและพูดจาเล่นหัวกันเสียมากกว่า จึงกล่าวได้ว่า การเล่นจำอวดทุกวันนี้ยังคงมีเล่นกันอยู่แม้ไม่แพร่หลาย จำอวดที่ยังคงนำมาเล่นและมีการเปลี่ยนแปลงจากโบราณน้อยมากคือ จำอวดประเภทที่แสดงแทรกกับการแสดงอย่างอื่น หรือแทรกในมหรสพต่างๆ สำหรับจำอวดโดยเอกเทศ การเล่นจะมีปรับเปลี่ยนไปบ้าง โดยพัฒนามาตามลำดับขั้นทั้งรูปแบบและวิธีการจนกระทั่งคลี่คลายมาเป็นตลกสลับฉากและตลกหน้าฉาก ดังได้กล่าวมาแล้วและคงพัฒนาต่อไปอีกตราบที่ยังคงมีการแสดงเพื่อความบันเทิง

บรรณานุกรม

การแสดงนาฏกรรมจำอวด. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก [http://www.rc.ac.th/36years/เจนภพ จภกระบวนวรรณ. 2552. จำอวดตัวเด่น. \(Online\) available : http://www. Siamdora. com](http://www.rc.ac.th/36years/เจนภพ จภกระบวนวรรณ. 2552. จำอวดตัวเด่น. (Online) available : http://www. Siamdora. com)

จำนง ทองประเสริฐ. 2534 จำอวด. (Online) available : http://www. tpschamnong. iirt.net/artical/basa_5nt042.html.

ชัยโรจน์, 2549. เปิดตำนานดาวตลกของไทย. (Online) available : <http://www. Thaifilm.com>

- ชาติ เี่ยมกระสินธุ์. 2520. แลหลังบางกอก. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครพิมพ์.
ตกลงทั่วฟ้า...เส จัปมีอว.จัดเทศกาลตกลง ครั้งแรกของไทย 27 ก.พ. -2 มี.ค.
(ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก : <http://www.mcot.net/cfcustom.cf...%3d1650/>
- ธนิต อยู่โพธิ์. 2511. โชน. พระนคร : โรงพิมพ์ศิพร.
_____. 2531. ศิลปะละครหรือคู่มืออนาฏศิลป์ไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุม
สหกรณ์แห่งประเทศไทย จำกัด.
- นิสา เมลานนท์. 2541. การละเล่นและการเล่นจำเริญพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.
พรินติ้ง เฮาส์.
- พฤติพร รอดพึ่งพา. 2532. “จำเริญ” อ่างจาก เอนก นาวิกมูล สรรพสังคิด.
กรุงเทพฯ : สมาพันธ์.
- มนตรี ตราโมท. 2504. การละเล่นของไทย. พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์.
_____. 2494. งานสังคิดศิลป์. พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2546. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ
: นานมีบุคส์บลีเคชั่นส์ จำกัด.
- สุธา ศาสตรี. 2526. โครงสร้างของการแสดงตกลงในบทละครนอก รายงานผลการ
วิจัย. (อัครสำเนา).
- อาธ อารัทธานนท์. 2520. “สวดคฤหัสถ์” เฟื่องฟ้า (ภาคแรก). ม.ป.ท.
เอนก นาวิกมูล. 2524. เพลงนอกศตวรรษ. กรุงเทพฯ : ธรรมสาร.
_____. 2532. “การละเล่นของไทย” สรรพสังคิด. กรุงเทพฯ : สมาพันธ์.
- เอนก นาวิกมูล. (ผู้สัมภาษณ์). 2532. “คุยกับจำเริญ” เสนาวิชาการศิลปวัฒนธรรม
ครั้งที่ 111 . (ฉบับบันทึกเสียง วันศุกร์ที่ 10 พฤศจิกายน 2532). กรุงเทพฯ
: ศูนย์สังคิดศิลป์ ธนาคารกรุงเทพฯ.
- Bergson, Henry. 1971. “Laughter” Translated by Fred Rothwell, 1956 in
Comedy : A Critical Anthology ed. by Robert W. Corrigan,
Boston : Houghton and Mifflin Company.
- Blistein, Elmer M. 1964. **Comedy in Action** . Durham, N.C. Duke University
Press